

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA
MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**FARG‘ONA
DAVLAT
UNIVERSITETI**

“Ilm-zakovatimiz – senga, ona-Vatan!”

**mavzusidagi Respublika onlayn ilmiy-amaliy
anjumani materillari**

2-qism. Tabiiy fanlar

Farg‘ona, 2022-yil 20-yanvar

R. Yunusov – Buxoro davlat universiteti dotsenti

F.A. Ganiyeva – Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi

Sh.U. Ro'ziyev, O.O. Orifov – Buxoro davlat universiteti talabalari

INTENSIV PAKANA NOK DARAXTLARINI MAHSULDORLIGINING NAV- PAYVANDTAGLAR KOMBINATSIYALARIGA BOG'LIQLILIGI

Mamlakatimizda intensiv (jadallashtirilgan) urug'li mevali bog'lari, jumladan nok daraxtlari o'rta sust o'suvchi S₁ payvandtaglariga ulangan navlari jadallik bilan o'sib rivojlanmoqda. Ayni paytda mavjud va yangidan barpo etilayotgan pakana nokzorlarda istiqbolli, muttasil mo'l va sifatli hosil beradigan pakana navlardan bog' barpo qilish va ularni parvarishlash muhim va dolzarb vazifa hisoblanadi. Oxirgi yillarda O'zbekistonda, jumladan Buxoro viloyati ham intensiv mevali bog'lar, nok daraxtlarining pakana o'rta va sekin o'suvchi payvandtagga Behi S₁ga ulangan navlaridan ko'p maydonlarda mevali bog' bunyod etilmoqda va bu nav-payvandtag kombinatsiyalari ilmiy asoslangan texnologik omillar asosida parvarish qilib yuqori va sifatli hosil olinmoqda. “Mevali-sabzavotchilik va uzumchilikda oilaviy tadbirkorlarni rivojlantirish, qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishda dehqon xo'jaliklarining ulushini oshirish chora-tadbirlari to'g'risid”agi Prezident qaror (PQ-20-son 23.11.2021y) qabul qilingan qarorida intensiv mevali va sabzavotchilik sohalarini rivojlanishida keskin tasir qilib, mevali-sabzavot mahsulotlarining yalpi hosilini oshirish rejalashtirilgan.

Ushbu maqolada nok daraxtlarining vegetativ payvandtaglarga ulangan pakana bog'larning hosildorligi va mevali sifatini keskin yaxshilashda, raqobatbardosh sifatli nok mevalarini etishtirishda, intensiv mevali bog'lari barpo qilish va ularni ilmiy asoslangan texnologiyalar asosida parvarishlash eng muhim masalalardan biri hisoblanadi.

2020-2021-yillar davomida Buxoro tumani Bog'ikalon MFY bog'dorchilik fermer xo'jaligida o'tkazildi. Mazkur fermer xo'jaligi tuprog'i qadimdan sug'oriladigan o'tloqi-allyuvial bo'lib, iqlimi keskin kontinental sharoitga egadir, kuchsiz sho'rlangan tuproqlardan iborat bo'lib, suv sathining yuzada joylashganligi bilan (0.9-1.5m) farqlanadi, mexanik tarkibi bo'yicha – o'rtacha soz tuproq hisoblanadi. Tadqiqot obekti o'rta va sekin o'suvchi S₁ payvandtagiga ulangan pakana nok navlari Vil'yams, Karmen va Abbat bo'lib, nok ko'chatlari 4.0x1.0 m va 4.0x1.2 m tartibda joylashgan. Payvandtag sifatida S₁ behidan foydalangan, bu payvandtag Pol'sha mamlakatida topilgan va mukammallashtirilgan. Nokning Vil'yams, Karmen va Abbat navlari bu payvandtagga ulangan 2-3 yildan boshlab hosilga kiradi. O'rganilgan navlar bo'yicha o'rtacha hosildorlik bir daraxtdan 0.4-2.0 kg tashkil etdi.

Tajriba bog'ida nok daraxtlarining shox-shabballari yarim siyraklashtirilgan usulda shakl berilgan intensiv nok bog'lari o'suv davrida sug'orishning innovatsion texnologiya asosida tashkil qilish maqsadida tajamkor tomchilatib sug'orish usulida sug'oriladi. Pakana daraxtlari kun oralab quvurlar (shlanglar) orqali tomchilatib sug'orish usuli yo'lga qo'yilgan. Bu usulda bog'larni sug'orishning afzalligi shundan iboratki, suv sarfi 2-3marotaba tejaladi va suv qatralari quvurlar (shlanglar) orqali o'simlikni eng zarur o'sish nuqtasiga tomchilar etib boradi.

O'tkazilgan tajriba natijalarida ko'rsatishicha, pakana payvandtaglarga ulangan nok navlari - Vil'yams, Karmen va Abbat navlarida 2020-yilda yorug'lik pastki qismda 66 %, o'rtangi qismda 56 % va yuqori qismda 72 %ni tashkil qildi. 2021-yilda daraxtlarni o'sish va rivojlanishi natijasida yorug'lik 2-6 % gacha kamaygani aniqlandi.

2020-2021 yillar davomida o'suv davrida navlar bo'yicha nok daraxtlarini o'sish, rivojlanishi hamda hosil elementlarini shakllanish jarayoni tajriba bog'ida normal holatda o'tish mushohada qilindi. Intensiv nokzorlarda navlar kesimida daraxtlarni kompleks zararli organizmlardan himoya qilish ishlari MCHJ “SiyovushAgro” bog'dorchilik fermer xo'jaligida faoliyat ko'rsatayotgan tajribali agronomlar bilan hamkorlikda qat'iy nazorat ostida o'tkazib kelinmoqda, bu tadbirlar o'z vaqtida va sifatli qilib o'tkazish yuqori samara berib kelmoqda. SHuningdek, o'tkazilgan tajriba natijalari shuni ko'rsatadiki, qalin bo'lmagan pakana nok daraxtini shox-shabbase ichki qismiga quyosh nurlari bir maromda va bir xil tarqaladi, kompleks kasallik va zararkunandalarning miqdori deyarli darajada kamayadi, ikki yillik pakana nok daraxtlarini o'rta qismida ham havo almashinuv jarayoni maqbul o'tadi va natijada quyosh nurlari

**“Ilm-zakovatimiz – senga, ona-Vatan!” mavzusidagi Respublika onlayn
ilmiy-amaliy anjuman materiallari**

Sh.N. Omonov, M.Sh. Rahimov. Arvohkapalak (<i>Sphingidae</i>) larning biologiyasi, ekologiyasi va tabiatdagi ahamiyati	92
Ф. Абдувалиева, Ш. Хушматов. Ўқувчиларда жисмоний ва интеллектуал ривожланиш ўртасидаги боғлиқликни ўрганиш.	94
S.O'. Dadajonova. Spirulina suv o'tining ahamiyatli jihatlari va inson organizmiga ta'siri	95
С.Э. Фундукчиев, Г.У. Сарибоева. О расширении гнездового ареала кольчатой горлицы в Узбекистане	96
G. Yakubova, X. Muhammadjonova. Yurak qon-tomir sistemasi kasalliklarini bolalar va o'smirlarda uchrashi va uni oldini olish	97
S.A. Jakbaraliyeva. Oqsilning yashirin xususiyatini kashf qilish quyoshdan foydalanish texnologiyasini qanchalik oshiradi	99
M.N. Abdurahmonova. Kremniy - raqamli asrning bosh qahramoni	100
A.D. Xodiyeva. Laetiporus sulphureus zamburug'ining tarqalishi va bioekologiyasi	101
M.Masodiqova, H.Umurzaqova. Anorzor agroekotizimlariga zararli hasharotlarning ta'siri	103
X.T. Rayimberdiyeva. Biozararlanishning oldini olish –sifatli hosil garovidir	104
N.N. G'oziyeva. Nafas olish sistemasi mavzusini o'qitishda o'qituvchining innovatsion faoliyati tuzilmasi	106
G.M. Zokirova, Sh. Kamolov. Oltinko'z (<i>Chrysopidae: Chrysoperla</i>) entomofagining biologiyasiga doir	108
K.D. Rahimberdiyeva, A.A. Vaxobjonov. Markaziy osiyo mamlakatlariga xos bo'lgan umumiy muammolar	109
E.X. Najmiddinov, A.Z. Rasuljonov. Baliqlar sangvinikolyozi va ularni oldini olish	110
E.X. Najmiddinov, A.Z. Rasuljonov, A.R. Hamdamov. Baliklarda ligulyoz va rafidaskaridoz kasalliklarini oldini olish	111
Sh.M.Toshtemirova. Zoologiya fanini o'qitishning zamonaviy elektron o'quv materiallari bazasini yaratishning o'ziga xos xususiyatlari va bosqichlari	112
J.Y. Roziqov, X.U. Isayeva. Yer sirtidagi obektlarning quyosh radiatsiyasini qaytarish xususiyatlari	113
Sh.A. Sharipov. Silikat shishalar xususiyatlariga ion almashtirishning ta'siri	114
J.I. Tursunov. <i>Cistanche mongolica</i> o'simligini vitamin tarkibi	116
Н. Охунова, Г. Зокирова. <i>Tuberolachnus salignus</i> Gmelin (Homoptera, Aphidoidea) ширасининг биоэкологияси ҳақида	117
М.Е. Имомова, С.А. Каримова. Изучения химического состава мёда и уровни детализации по тн вэд	118
Г.И. Туремуратова. Қорақалпоғистон шоли далалари зоопланктон организмлари	120
R. Yunusov, F.A. Ganiyeva, I.Y. To'xtayev. Ertangi kartoshkani ekish muddatlari va tartibini o'sish va hosildorligiga ta'siri	121
R. Yunusov, F.A. Ganiyeva, Sh.U. Ro'ziyev, O.O. Orifov. Intensiv pakana nok daraxtlarini mahsuldorligining nav-payvandtaglar kombinatsiyalariga bog'liqliligi	123
Д. Инамжонов, А. Абдубокиев, С.З. Омонтурдиев, Ш.Хушматов. <i>Matricaria chamomilla</i> L. ўсимлик экстрактининг вазорелаксант таъсири	124
Д.А. Исматуллаева, Д.А.Азимова. Применение антибиотиков нового поколения для подкормки гусениц тутового шелкопряда	125
T.M. Begmatov. Erakond stimulyatorini ipak qurtini hayotchanligiga ta'siri	126
Ш.Р. Тошматова. Фойдали хашаротлар ва уларнинг қишлоқ хўжалиги ва халқ хўжалигида тугган ўрни	128